

ATROF MUHIT TOZALIGINING INSON SALOMATLIGIGA IJOBIY TA'SIRI

Mamatova Matluba Abduxalilovna
Farg'ona davlat universiteti o'qituvchi

Annotasiya.

Aholi salomatligini saqlashda atrof muhitning tozaligi eng muhim omillardab biri xisoblanadi. Ekologik madaniyat fuqorolarda yoshlikdan oiladan shakllanishi kerak. Yashayotgan xududingizda tozalikka, ozodalikka, farzandlarimizni yoshlikdan tarbiyalash maqsadida shahar va qishloq xududlarida axlat tashlash joylarini faqat maxsus idishlardan iborat bo'lib qolmasdan, ekologiyaning buzulishiga ta'sir ko'rsatuvchi omillar tasvirlangan g'oyalar aks etgan rasmlar tasvirlansa maqsadga muvofiq bo'lardi.

Kalit so'zlar: Mustaqillik, mahsulot, atrof-muhit, dastur, O'zbekiston, viloyati, Farg'ona, texnologiya, infratuzilma, resurs, muhofaza.

Kirish. Respublikamiz mustaqillikka erishgandan keyingi 31-yil davomida ichki imkoniyatlarni jumladan chet investitsiyalarni jalb etgan holda iqtisodiyotning eng muhim tarmoqlarini jadal modernizatsiya qilish, texnik va texnologik qayta jihozlash, transport kommunikatsiyalarini va ijtimoiy infratuzilma ob'ektlari qurilishini jadal rivojlantirish, ishlab chiqarishga ekologik toza zamonaviy texnologiyalarni joriy etish hamda ichki va tashqi bozorda talab qilinayotgan raqobatdosh yuqori sifatli mahsulotlarni ishlab chiqarish eng muhim ustuvor vazifaga aylandi. Bu vazifani amalga oshirishda mamlakatimizning boy tabiiy resurslaridan oqilona foydalanish va atrof muhitni muhofaza qilish masalalariga alohida e'tibor qaratilmoqda. Shuni takidlab aytishimochimizki, 2017-yilda amaldagi Dastur chora-tadbirlari yakunlanishini hisobga olib, "2017-2021-yillarda O'zbekiston Respublikasining atrof muhitni muhofaza qilish ishlari dasturi" loyihasini tayyorlashda mamlakatimizda muqobil energiya resurslarni izlash joriy etish ishlarini yanada kuchaytirish, chiqindilarni qayta ishlash hisobiga ulardan samarali foydalanish masalasiga alohida e'tibor qaratish, hududiy dasturlarni ishlab chiqishda, albatta joylarda biologik xilma-xillikni o'rganish va baholash, hududlardagi muhofaza etiladigan tabiiy maydonlarini kengaytirish, aholining ichimlik suv ta'minotini yanada yaxshilash, oqava suv tozalash inshootlari va kanalizatsiya tarmoqlarini rekonstruktsiya qilish va kengaytirish, uzluksiz ekologik ta'limni rivojlantirish, bolalar va yoshlar o'rtasida ekologik ta'lim-tarbiya ishlarini yanada shakllantirish, ekologik masalalarni hal etishda doimo xalq bilan yaqindan muloqotda bo'lish va nodavlat notijorat tashkilotlari bilan hamkorlikni yanada kengaytirish bo'yicha ko'plab keng qamrovli ishlar amalga oshirilmoqda.

Bu borada mamlakatimizda atrof-muhit holatining sanitar struktura holatini obdon o'rganish, chora-tadbirlarini amalga oshirish, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish, tabiatdan foydalanish boshqaruvini takomillashtirish va samarali iqtisodiy usullarini tatbiq qilish, atrof-muhit ustuvorligini hisobga olgan holda,

iqtisodiyot tarmoqlarini rivojlantirish, mamlakatning barqaror rivojlanishiga, ekologik ilm-fanni olg'a surishga bu borada turli ilmiy g'oyalarni xalq ma'nfaatiga xizmat qiladigan ilmiy yangiliklarni amalda qo'llash va barqaror rivojlanish maqsadlaridagi ta'limni joriy qilishga, ekologik bilimlarni keng targ'ib qilishga, shuningdek ekologik madaniyatni oshirishga yordam beradigan shart-sharoitlarni yaratish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2012-yil 127-maydagi 142-sonli qarori bilan 2013-2017 yillarda O'zbekiston respublikasida atrof-muhit muhofazasi bo'yicha harakatlar dasturi va uni amalga oshirish tadbirlari tasdiqlandi. Dastur doirasi yuzasidan aholi va davlat uchun yashash muhiti va ekologik xavfsizlik darajasining kafolatlangan va qulay shart-sharoitlarini yaratish, iqtisodiyot tarmoqlarini modernizatsiyalash, texnologik jarayonlarni va tabiatni muhofaza qilish faoliyatini boshqattan ko'rib chiqish, atrof-muhitning ishlab chiqarish va xo'jalik faoliyati chiqindilari bilan ifloslanishining oldini olish, bu borada tabiatga zara ko'rsatadigon va chiqindi qayta ishlab, atrof tabiiy muhit muhofazasi va tabiatdan foydalanishda ijobiy omillarni kengaytirish ekologik ta'lim va barqaror rivojlanish maqsadlaridagi ta'lim sohasida tabiatni muhofaza qilish qonunchiligini va me'yoriy-uslubiy bazani rivojlantirish hamda tabiatni muhofaza qilish faoliyatini takomillashtirish va tabiiy muhitni transchegaraviy ifloslanishining oldini olish bo'yicha mintaqaviy va xalqaro hamkorlikni rivojlantirish yo'nalishlar bo'yicha amalga oshirilmoqda.

Respublika Dasturidan kelib chiqqan holda Farg'ona viloyati hokimining 2012-yil dagi qarori bilan hududiy dastur tasdiqlanib, uni amalga oshirish yuzasida quydagi ishlar amalga oshirildi. Nazar soladigon bo'lsak Farg'ona viloyatini o'zida, har yili ajratiladigan davlat byudjeti mablag'lari hisobidan Farg'ona vodiysida foydalanilayotgan chuchuk yer osti suvlari konlarida suvning sifatli tarkibini saqlab qolish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqish maqsadida, 2015-2017 yillarda Farg'ona vodiysining adir hududlaridagi yangi sug'oriladigan yerlarning chuchuk yer osti suvi konlarining holatiga ta'sirini baholash bo'yicha qilingan ishlar o'zining ijobiy samarasini berishi nazarda tutilgan; Yana shunday misollarimizdan, aholiga sifatli va toza suv mahsulotlarini yetkazib berish maqsadida, Qo'qon shahridagi sutkasiga 62 ming kub metr suvni tozalash quvvatiga ega tozalash inshootlarini va kanalizatsiya tarmoqlarini (70 km) qayta ta'mirlash ishlari amalga oshirilib borilmoqda, oqova suvlarni tozalash samaradorligini oshirish, suv resurslarining ifloslanishi va sifati yomonlashuvining oldini olish, suv ta'minotining aylanish va takroriy tizimini tatbiq etish yo'li bilan suv resurslarini tejash maqsadida, O'zneftmahsulot" AK mablag'lari hisobidan (12,5 mln yevro miqdorida) 2013-2015 yillarda Farg'ona neftni qayta ishlash zavodining tozalash inshootlarini qayta ta'mirlash ishlari amalga oshirilgan.

Atmosferaga chiqariladigan ifloslantiruvchi moddalar miqdorini yiliga 5-8 ming tonnagacha qisqartirish va bug'li gaz tashlamalarini qisqartirishga erishish maqsadida, 2013-2017 yillarda avtomobil transportini gaz yonilg'isiga o'tkazishni tashkillashtirish kabi samarali ishlar amalga oshirilib borilmoqda. Tabiatni muhofaza qilish kompleks tadbirlarini ishlab chiqish va amalga oshirish maqsadida

transchegaraviy ob'ektlarning yer osti suvlari konlariga ta'sir ko'rsatish xususiyatini aniqlash va baholab borish maqsadida, 2015-2017 yillarda Davlat byudjetidan har yili ajratiladigan mablag'lar hisobidan Shohimardonsoy, daryosi vodiysida joylashgan ishlab chiqarish chiqindilari saqlagichlarining atrof-muhit va odamlar sog'lig'iga transchegaraviy ta'siri ustidan Davlat geologiya qo'mitasining "Gidroingeo instituti" DK, Davlat tabiatni muhofaza qilish qo'mitasi, Favqulodda vaziyatlar vazirligi tomonidan nazorat olib borish ishlari amalga oshirildi.

Tabiatni tozaligini saqlashga qaratilgan ishlarni samarasini amalga oshirilishini ta'minlash chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarorlariga muvofiq Yaponiyaning "Mitsubishi Corporation" kompaniyasi bilan hamkorlikda "O'z kimyosanoat" davlat aktsiyadorlik kompaniyasi tarkibiga kiruvchi "Farg'ona azot" OAJda amalga oshirilgan loyiha hisobiga atmosfera havosiga CO₂ ekvivalenti miqdorida 507,1 ming tonna N₂O tashlamalarining kamaytirilishiga erishilgan.

Farg'ona neftni qayta ishlash zavodida ishlab chiqarilayotgan avtobenzin tarkibidan atrof muhit va inson salomatligi uchun o'ta zararli hisoblangan qo'rg'oshin birikmasini chiqarish texnologiyasini joriy etish hisobiga korxonada to'liq etillanmagan benzin ishlab chiqarishga o'tkazilib, avtobenzinlarda qo'rg'oshin birikmalarni qo'llanilishi bartaraf etish kabi samarali ishlarni amalga oshirib bormoqda.

Xulosa o'rnida shuni, takidlamochimizki, aholi salomatligini saqlashda atrof muhitning tozaligi eng muhim omillardan biri hisoblanadi. Ekologik madaniyat fuqorolarda yoshlikdan, oiladan shakllanishi kerak. Bizni xulosa sifatida beradigan yangiligimiz shuki, yashayotgan xududingizda tozalikka, ozodalikka, farzandlarimizni yoshlikdan tarbiyalash maqsadida shahar va qishloq xududlarida axlat tashlash joylarini faqat maxsus idishlardan iborat bo'lib qolmasdan, ekologiya buzulishiga ta'sir ko'rsatuvchi omillar tasvirlangan g'oyalar aks etgan rasmlar tasvirlansa maqsadga muvofiq bo'lardi. Chunki ahlat tashlagani biz yosh farzandlarimizni yuboramiz, ular bu to'planayotgan chiqindi mahsulotlarini zararli oqibatlarini rasmlar yoki, 3D formatda ishlangan ko'rgazmalarni ko'rganda ijobiy fikrlari paydo bo'lishi uchun oz bo'lsada turtki bo'ladi. Shu bilan birga yashil o'simliklarning kishi salomatligiga ijobiy ta'siri, chiqindi moddalarndan ajralib chiqadigan gazsimon zararli moddalarni qayta o'zlashtirishdagi ro'li to'g'risida keng qamrovli ishlar olib borish albatta kun kelib samarasini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abdukhalilovna, M. M., & Davronovich, A. D. (2022). FORMATION OF PHYSICAL SKILLS THAT INFLUENCE THE MOVEMENT SYSTEM IN THE GROWTH AND DEVELOPMENT OF THE CHILDREN'S ORGANISM. *INTERNATIONAL JOURNAL OF RESEARCH IN COMMERCE, IT, ENGINEERING AND SOCIAL SCIENCES* ISSN: 2349-7793 Impact Factor: 6.876, 16(10), 80-88.

2. Abduxalilovna, M. M. (2022). MODDALAR ALMASHINUVI JARAYONIDA KECHADIGON 3.O'ZGARISHLARDA ORGANIZIMNING ROLI. *IJODKOR O'QITUVCHI*, 2(24), 351-356.
3. Abduxalilovna, M. M. (2022). YUQUMLI KASALLIKARNING TARQALISHIDA MIKROORGANIZIMLARINING RO'LI QONDA HIMOYA FUNKSIYASINING SHAKILLANISHI. *Ta'lim fidoyilari*, 8, 104-114
4. Abduxalilovna M. M. et al. MAKTAB YOSHIDAGI BOLALARNI NOTOG'RI OVQATLANISHI NATIJASIDA MIKROELEMENTLAR YETISHMOVCHILIGI ASOSIDA KELIB CHIQUADIGAN TURLI HOLATLAR //Gospodarka i Innowacje. – 2022. – T. 25. – C. 27-30.
5. Akramjonovna, O. S. (2022). Nuqtali xonqizi stethorus pusillus (Herbst, 1797) ning tarqalishi, biologiyasi va qishlash xususiyatlari. *Ijodkor o'qituvchi*, 2(24), 384-390.
6. Mirzahalilovich, Y. M., & Akramjonovna, O. S. (2022). Use of species belonging to the Cossinellidae family and carnivorous beetles against pests. *INTERNATIONAL JOURNAL OF RESEARCH IN COMMERCE, IT, ENGINEERING AND SOCIAL SCIENCES ISSN: 2349-7793 Impact Factor: 6.876, 16(10)*, 89-99.
7. Mirzakarim o'g'li, M. M., & Xasanboyevna, R. D. (2022). ATROF-MUHIT IFLOSLANISHI SHAROITIDA ORGANIZMDA YUZ BERADIGAN O'ZGARISHLAR. O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI, 2(14), 794-803.
8. Akramjonovna, O. S. (2022). Koksineidlarining oziqa zanjiridagi o'rni. *Ijodkor o'qituvchi*, 2(23), 439-443.
9. Akramjonovna, O. S. (2022). Koksineidlar (Coccinellidlar) oilasining o'rganilishi. *O'zbekistonda fanlararo innovatsiyalar va ilmiy tadqiqotlar*, 2(13), 733-737.
10. Akramjonovna, O. S. (2022). Karam zararkunandalarining tur tarkibi. *Ijodkor o'qituvchi*, 2(24), 361-367.
11. Ma'rupov A. A. Materials for studying city barbell (Coleoptera, Cerambycidae) //Scientific Bulletin of Namangan State University. – 2021. – T. 2. – №. 2. – C. 102-110.
12. Marupov A. A. Biology and harmfulness of long-beetled beetles (Coleoptera: Cerambycidae) flowing on poplars //Scientific Bulletin of Namangan State University.– 2021. – T. 3. – №. 1. – C. 56-61.
13. Xasanboyevna, R. D., & Salimovna, S. B. (2022). ТАБИАТ МУҲОФАЗАСИГА ЭКОЛОГИК ЁНДАШУВ. *IJODKOR O'QITUVCHI*, 2(24), 306-313.
14. Minakov, O. E. E., Andreev, A. A., & Ostroushko, A. P. (2017). The diabetic foot syndrome. *Journal of Experimental and Clinical Surgery*, 10(2), 165-172.
15. Bosiers, M., & Schneider, P. A. (Eds.). (2009). Critical limb ischemia. Informa Healthcare.

16. Svetukhin, A. M., Karlov, V. A., IuA, A., Matasov, V. M., & Blatun, L. A. (1990). General principles of the treatment of suppurative wounds and suppurative surgical diseases. *Khirurgiia*, (12), 79-84.
17. Лысова, Д. П., & Лысова, М. П. (2015). Малые ампутации нижних конечностей при синдроме диабетической стопы. In *Бюллетень медицинских интернет-конференций* (Vol. 5, No. 5, p. 853). Общество с ограниченной ответственностью «Наука и инновации».
18. Остроушко, А. П., Глухов, А. А., Андреев, А. А., Маркин, Д. А., & Лаптиёва, А. Ю. Физико-химические основы инновационных методов и технологий в лечении ран мягких тканей. *ДАГЕСТАНСКОЙ ГОСУДАРСТВЕННОЙ МЕДИЦИНСКОЙ АКАДЕМИИ*, № 4 (41), 2021, 64.
19. Maxsudovich, K. O. CLINICAL COURSE OF PURULENT SOFT TISSUE DISEASES ON THE BACKGROUND OF DIABETES MELLITUS AND DIFFUSIVE TOXIC GOITER.
20. Рахимов, А. Я., Сагдуллаева, Г. У., & Вахидов, У. Г. (2019). МИКРОБИОЛОГИЧЕСКИЕ И МОРФОЛОГИЧЕСКИЕ ВАРИАЦИИ КУЛЬТИ ГОЛЕНИ У БОЛЬНЫХ САХАРНЫМ ДИАБЕТОМ ПРИ КРИТИЧЕСКОЙ ИШЕМИИ НИЖНЕЙ КОНЕЧНОСТИ. *Новый день в медицине*, (2), 41-46.
21. Rakhimov, A. Y., Mhsudovich, Q. O., Ulyanovna, S. G., Safoev, B. B., Zaripovich, L. O., & Rakhimov, A. Y. (2019). Transcutaneous oximetry as the choice of the research for determination of level of amputation of the crus at critical ishemiya of the lower extremities at patients with the diabetes mellitus. *Asian Journal of Multidimensional Research (AJMR)*, 8(12), 120-125.
22. Mitish, V. A., Safoev, B. B., & Rakhimov, A. Y. (2019). REAMPUTATION THE CULT OF THE CRUS IN PATIENTS WITH DIABETES MELLITUS IN CRITICAL ISCHEMIA OF THE LOWER EXTREMITIES. *Central Asian Journal of Pediatrics*, 2(1), 230-234.
23. Митиш, В. А., Сафоев, Б. Б., & Рахимов, А. Я. РЕАМПУТАЦИЯ КУЛЬТИ ГОЛЕНИ У БОЛЬНЫХ САХАРНЫМ ДИАБЕТОМ ПРИ КРИТИЧЕСКОЙ ИШЕМИИ НИЖНИХ КОНЕЧНОСТЕЙ. Asrorovna, H. N., Badriddinovich, T. A., & Kizi, T. K. F. (2021). Evaluation of the effectiveness of non-invasive methods of treatment of periodontal tissues in violation of glucose hemostasis.
24. Xolboeva, N., & Xaydarova, D. (2022). PROVISION OF THERAPEUTIC DENTAL CARE AND PREVENTIVE MEASURES DURING PREGNANCY. *Science and innovation*, 1(D6), 179-181.
25. Холбоева, Н. А., & Хайдарова, Д. М. (2022). МЕХАНИЧЕСКАЯ ОБРАБОТКА И РАСШИРЕНИЕ КОРНЕВЫХ КАНАЛОВ ХИМИЧЕСКИМИ ПРЕПАРАТАМИ (ЭНДОЛУБРИКАНТЫ). *Вестник науки и образования*, (4-1 (124)), 88-92.

26. Холбоева, Н. А., кизи Усмонова, М. И., & угли Бахтиёров, М. А. (2022). ILDIZ KANALLARINI KIMYOVIY MODDALAR BILAN MEKANIK ISHLOV BERISH VA KENGAYTIRISH. Eurasian Journal of Medical and Natural Sciences, 2(5), 186-188.
27. Asrorovna, H. N., Muhridin, B., & Shohruh, L. (2022). Change of Oral Mucus in Patients with Diabetes. Eurasian Medical Research Periodical, 15, 51-55.
28. Нишанов, Ю. Н., Палванова, М. С., Юлдашева, М. Т., & Шерматов, Р. М. (2020). Особенности кровоснабжения стенки тонкой кишки и его Пейеровых бляшек. Экспериментальная и клиническая гастроэнтерология, (3 (175)), 66-70.
29. MT, P. Y., Fayzulin, R. V., & Karimova, M. L. (2021, March). STUDY THE ANTHROPOMETRIC PARAMETERS OF PEOPLE LIVING IN THE SAME AREA AND ENGAGED IN THE SAME ACTIVITIES. In E-Conference Globe (pp. 198-200).
30. MT, P. Y., Fayzulin, R. V., & Karimova, M. L. (2021, March). STUDY THE ANTHROPOMETRIC PARAMETERS OF PEOPLE LIVING IN THE SAME AREA AND ENGAGED IN THE SAME ACTIVITIES. In E-Conference Globe (pp. 198-200).
31. Юлдашева, М. Т., & Тухтаев, К. Р. (2009). Влияние экспериментального гипотиреоза на морфологические и морфометрические показатели тимуса. Врач-аспирант, 36(9), 750-755.
32. Азизова, Ф. Х., Юлдашева, М. Т., Тухтаев, К. Р., Сагдуллаев, Н. Х., & Худойбергенова, Ш. Ш. (2014). Структурные особенности тимуса при экспериментальном гипотиреозе у молодых крыс. Морфология, 145(3), 11-11a.
33. Москвина, У. С., Иванова, Л. А., & Фефелов, А. И. (1981). Динамика интегральных показателей естественного иммунитета при экспериментальном гипо-и гипертиреозе. Проблемы эндокринологии, 27(6), 70-83.
34. Азизова, Ф. Х., Юлдашева, М. Т., Отажонова, А. Н., Ишанджанова, С. Х., Махмудова, Ш. И., & Миртолипова, М. А. (2018). Морфологические особенности тимуса при экспериментальном гипертиреозе, вызванном в препубертатном периоде. Морфология, 153(3), 12-13.
35. Sarkisova, V. (2022). ASPECTS OF THE STATE OF THE AUTONOMIC NERVOUS SYSTEM IN HYPOXIA. Science and innovation, 1(D8), 977-982.
36. Sarkisova, V., Mavlyanova, U., Xegay, R., & Numonova, A. (2022). ESSENTIAL ROLE OF BRADIKININ IN THE COURSE OF BASIC LIFE PROCESSES. Science and innovation, 1(D8), 576-581.
37. Sarkisova, V., Xegay, R., & Numonova, A. (2022). ENDOCRINE CONTROL OF THE DIGESTION PROCESS. GASTROINTESTINAL ENDOCRINE CELLS. Science and innovation, 1(D8), 582-586.

